

ВИХОВАННЯ МИТЦІВ РАДЯНСЬКОЇ КНИГИ

У 1930 р. у місті Харкові на базі поліграфічного та графічних факультетів Київського, Харківського та Одеського художніх інститутів в Українському поліграфічному інституті був відкритий факультет художньо-графічної культури, який пізніше переіменований в художньо-конструкторський факультет, який почав готувати спеціалістів з художньо-технічного оформлення поліграфічної продукції. Він був єдиним в країні, і випускники його працювали у видавництвах не лише України, але й інших республік.

Засновниками художньо-конструкторського факультету були проф. В. Касіян — перший завідуючий кафедрою художньо-графічної культури, проф. А. Серeda — завідуючий лабораторією поліграфічної продукції, доц. В. Пустовийт — декан факультету, асистент лабораторії книги, згодом доцент, теоретик композиції книги С. Воеца, відомі українські художники Г. Бондаренко, С. Єржиківський та ін.

На факультеті досить ґрунтовно вивчали шрифтознавство й орнамент, проектування та художньо-технічне оформлення поліграфічної продукції. Студенти наполегливо оволодівали технікою сухої голки, офорту, деревориту, акватинти, автолітографії, монотипії, ретельно вивчали технологію, поліграфічні матеріали, вищу математику, фізику, хімію.

Дипломні проекти вже перших випускників мали високий професійний рівень, друкувались у республіканських видавництвах. Наприклад, дитяча книжка Корнія Чуховського «Муха-Цокотуха» була оформлена та проілюстрована в техніці автолітографії С. Іпатьєвою, книга М. Коцюбинського «Фата моргана» оформлена та проілюстрована гравюрами на дереві М. Караванським.

Після війни завідуючим кафедрою книжкової графіки стала визначний культурний діяч, художник і педагог — народний ху-

дожник УРСР, проф. О. Кульчицька, яка була добре обізнана з народним мистецтвом, володіла різноманітними графічними техніками, мала великий досвід оформлення та ілюстрування книги.

У кінці 40-х років на кафедру прийшли педагоги-художники В. Бунов, Ю. Гапон, В. Форостецький.

Доцент С. Воеца, який керував кафедрою в кінці 40-х — на початку 50-х рр., був ініціатором випуску художніх альбомів до ювілейних дат, в яких взяли участь не лише викладачі, але й студенти редакційно-видавничого факультету та львівські художники. У 1949 р. був виданий альбом, присвячений 375-річчю з дня виходу першої друкованої книги на Україні, — «Іван Федоров», у 1954 р. — альбом, присвячений 300-річчю Возз'єднання України з Росією, — «Дружба українського і російського народів в образотворчому мистецтві». С. Воеці належать теоретичні роботи в галузі композиції книги.

У 50—70-х роках на кафедру, якою в цей час керував доцент Ю. Гапон, прийшли заслужені діячі мистецтв УРСР доцент В. Савін, відомі львівські художники — Р. Сільвестров, І. Прийдан, а також вихованці інституту, мистецтвознавці А. Попов, Х. Саноцька, А. Смідович, що мали вже чималі науково-теоретичний доробок.

Зараз кафедру оформлення та ілюстрування книги в інституті очолює доцент В. Овчинніков — відомий художник книги, який неодноразово нагороджувався дипломами на міжнародних, всесоюзних і республіканських конкурсах книги за оформлення та ілюстрування видань художньою та дитячою літератури [19—24]. Кафедра поповнилась талановитою молоддю — вихованцями інституту. Тут працюють старші викладачі О. Іванченко, П. Приведа та викладачі М. Таранов, Б. Гасюк, О. Вербицький, В. Гурмак, що за короткий час зарекомендували себе як здібні педагоги і обдаровані художники. На кафедрі ведуться дослідження з питань розвитку сучасної книжкової графіки [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10], історії книги [16].

У 1974 р. на Київському вечірньому факультеті нашого інституту була створена нова кафедра «Мистецтво книги». Її очолив доцент Б. Валуєнко. На кафедрі працюють досвідчені педагоги і художники книги — доцент, кандидат мистецтвознавства Ф. Юр'єв та ін.

За останні роки кафедри провели значну роботу по підвищенню сучасного рівня викладання, актуальності змісту лекційних і практичних занять, що забезпечувалось посиленням учбово-методичної, наукової та творчої роботи викладачів, присвяченої мистецтву книги. Ведеться розробка проблем конструювання та графічної композиції книги [1—9, 17, 18].

Викладачі кафедри постійно підвищують свій професійний рівень як художники книги та митці станкової графіки, беручи активну участь у всесоюзних, республіканських та обласних художніх виставках, конкурсах, творчій праці у видавництвах.

Ряд книг, оформлених викладачами інституту, одержали дипломи міжнародних, всесоюзних та республіканських виставок.

Багаті творчі зв'язки кафедри. Герой Соціалістичної Праці народний художник СРСР акад. В. Касіян протягом багатьох років очолював Державну екзаменаційну комісію по захисту дипломних проєктів; виступав з лекціями перед викладачами інституту з питань образотворчого мистецтва книги, ділився своїми творчими задумами, що сприяло поліпшенню методики підготовки спеціалістів для видавництва.

Часто виступали перед студентами та викладачами визначний теоретик книги — чл.-кор. АН СРСР, заслужений діяч мистецтв РРФСР, доктор мистецтвознавства О. Сидоров, чл.-кор. Академії мистецтв СРСР професор А. Гончаров, доктор мистецтвознавства В. Ляхов.

За 50 років інститут випустив понад 1200 спеціалістів у галузі художнього конструювання, оформлення та ілюстрування друкованої продукції.

Випускники нашого інституту зробили значний внесок у мистецтво радянської книги і розвиток книговидавничої справи. Кандидат мистецтвознавства М. Караванський створив оригінальну серію наборного друкарського орнаменту з використанням нової сучасної емблематики. Заслужений діяч мистецтв Молдавської РСР Е. Мерега, який був одним із перших організаторів книговидавничої справи в Молдавії, вніс чималий творчий вклад в мистецтво молдавської радянської книги, плакату та станкової графіки. Нову гарнітуру, на основі деяких особливостей давньоруського шрифту (полуустава), створив у 1967 р. В. Хоменко. Її властиві виразність графічної трактовки, чіткий рисунок будови літер, помірна контрастність, що забезпечує високу якість при друкуванні тексту. Ця гарнітура розрахована для набору художніх творів, а також книг з питань історії, мистецтва та ін.

Успішно працювали і працюють на Україні художники книги, художні та технічні редактори — заслужений художник УРСР Ю. Яроменок, художники В. Хоменко, В. Юрчишин, К. Калугін, А. Дев'янін, Р. Ліпатов, О. Ком'яхов, І. Крислач, В. Пінігін, В. Лихоносів, І. Іпатьєва, Г. Мороз, Д. Присяжнюк, М. Марушинець, М. Лихота, І. Гаврилюк, В. Машков, М. Вуєк, В. Квітка, М. Посметухін, В. Кузь, Ю. Завадський, В. Куниця, В. Яворський, І. Савчук, І. Білоус, І. Плесканко, С. Недовіз, Б. Пікулицький, А. Малявко, Н. Чишко, В. Ковальчук та ін.

У РРФСР працюють заслужений художник РРФСР Р. Тарасова, В. Пашкевич, І. Колмогорцева, В. Філоненко; у республіках Середньої Азії — Д. Оразбердієв, Г. Почай, І. Кіріакіді; у Кабардино-Балкарії — Г. Паштов; у Молдавії — А. Святченко, А. Явтушенко, В. Синицький, Л. Нікітін, Г. Гімон, Г. Остапенко, В. Хемурару, М. Бачинський.

Роботи студентів спеціальності «Графіка» регулярно експонуються на всесоюзних, республіканських, обласних художніх виставках.

На Міжнародній виставці у Москві в 1975 р. експонувались опубліковані дипломні роботи Д. Захарченко, Г. Кузнецова, Л. Годун, В. Глазунова, Е. Дерлеменко; на Всесоюзній виставці «Молодосьть страны» у 1976 р. — дві роботи Л. Тіщенко. На республіканській художній виставці «Творчості молодих» експонувались роботи Л. Максимчук (ілюстрації до «Євгенія Онегіна» О. С. Пушкіна), студентів Н. Володіної та Л. Тіщенко; в 1977 р. на республіканській виставці «Акварель-1977» — роботи Л. Михаєва «Зачаровані», Л. Задорожної «Квіти» та ін. На організованій у 1979 р. Держкомвидавом УРСР і Спілкою художників України виставці «Мистецтво оформлення наукової, науково-популярної та технічної книги» були відзначені дипломами роботи Ю. Рубцова «Наука о плавании», А. Сидоренко «Що ми знаємо про себе?».

Вихованці Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова вносять вагомий вклад в оформлення сучасної радянської книги.

Список літератури: 1. *Валуєнко Б. В.* Архитектура книги. — К.: Мистецтво, 1976. 2. *Валуєнко Б. В.* Выразительные средства набора в книге. — М.: Книга, 1976. 3. *Валуєнко Б. В.* Змістовність і виразність оформлення політичної книги — Поліграфія і видавнича справа, № 14, 1978. 4. *Валуєнко Б. В.* Ілюстрація рукописей технической книги. — К.: Техніка, 1957. 5. *Валуєнко Б. В.* Конструирование учебной книги. — В кн.: Книга. Редактор. Информация. К.: Наукова думка, 1973. 6. *Валуєнко Б. В.* Наборный титул и рубрики книги. — К.: Техніка, 1967. 7. *Валуєнко Б. В.* Пути повышения выразительности и эстетического влияния учебников высшей школы. — Проблемы высшей школы. Вып. 18, К.: Вища школа, 1974. 8. *Валуєнко Б. В.* Фотовидання як твір мистецтва книги. — Поліграфія і видавнича справа, № 13, 1977. 9. *Валуєнко Б. В.* Цілісний світ мистецтва дитячої книги. — Поліграфія і видавнича справа, № 12, 1976. 10. *Гапон Ю. Я.* Мистецтво оформлення книги — важливий фактор естетичного виховання. — Поліграфія і видавнича справа, 1967, № 3. 11. *Гапон Ю. Я.* Деякі питання мистецтва оформлення у видавництві. — Поліграфія і видавнича справа, 1970, № 5. 12. *Саноцька Х. І.* Талант графіка. — Зміна, 1967, № 7. 13. *Саноцька Х. І.* Ілюстрація Е. Безіска до поеми І. Франка «Мойсей». — Українське літературознавство, 1967, № 11. 14. *Саноцька Х. І.* В майстерні графіка В. Овчиннікова. — Жовтень, 1973, № 3. 15. *Саноцька Х. І.* Графическая ода о Дагестане. — Литературное обозрение, 1979, № 5. 16. *Смидович А. А.* Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова? — Український історичний журнал, 1972, № 3. 17. *Юрьев Ф. Н.* Музыка света. — К.: Музична Україна, 1968. 18. *Юрьев Ф. Н.* Цветной текст. — В кн.: Актуальные проблемы книговедения. — М., 1976. 19. Абу-ль-Фараді: Смішні споміжки. — К.: Дніпро, 1972/Художник В. С. Овчинніков. 20. *Ашев Ф.* Пути-дороги. — Махачкала: Дагиздат, 1965/Художне оформлення та ілюстрації В. С. Овчиннікова. 21. *Бочинский П.* Торжество ленинской национальной политики на Украине. — К.: Политиздат, 1966/Художне оформлення та ілюстрації В. С. Овчиннікова. 22. *Гамзатов Р.* Мій Дагестан. — К., Дніпро, 1978/Художник В. С. Овчинніков. 23. *Гамзатов Р.* Стихотворения. Нальчик: Эльбрус, 1965/Художне оформлення В. С. Овчиннікова. 24. Так сказали мудрецы. — Нальчик: Эльбрус, 1966/Оформлення та ілюстрації В. С. Овчиннікова.

Yu. Ya. GAPON

TRAINING SOVIET BOOK ARTISTS

S u m m a r y

Main stages in the training of the book artists at the Ukrainian Ivan Fedorov Institute of Printing as well as the participation of the outstanding artists of the Ukraine in the educational process are given. The activities of the UPI graduates in the field of the development of the Soviet book are shown.

Стаття надійшла в редколегію 29. 06. 1979 р.
